

Artūras JUDŽENTIS, Milda LUČINSKIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

LYGINAMOSIOS KONSTRUKCIJOS 1647 M. EWANGELIE POLSKIE Y LITEWSKIE VERTIME

Straipsnyje nagrinėjamos vientisinių ir sudėtinių sakinių lyginamosios konstrukcijos 1647 metų *Ewangellie polskie y litewskie*¹ (toliau tekste trumpinama JE). Šio šaltinio lyginamosios konstrukcijos iki šiol specialiai, sistemiskai tirtos nebuvo².

Zigmo Zinkevičiaus nustatyta, kad dauguma nagrinėjamo leidinio evangelijų išversta Jono Jaknavičiaus, o septynios paskutinės – kito, nežinomo asmens³. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama Jaknavičiaus vertimo konstrukcijoms; nežinomojo vertėjo duomenys aprašomi atskirai. Evangelijos išverstos iš lenkiško, leidinyje pagrečiui su lietuvišku vertimu pateikto, Jakubo Wujeko teksto⁴, todėl tiriamosios konstrukcijos buvo nuosekliai lyginamos (ir straipsnyje pateikiamos) su originalu. Siekiant nuodugniau iširti jų sintaksinę

¹ EWANGELIE || POLSKIE Y LITE || WSKIE TAK NIE-||dźielne iáko y wŕzytkich || Swiat, ktore w Kościele Katholi||ckim, według Rzymskiego || porządku przez cały || rok czytáia. || *Wydáne za dozwoleciem stárbych.* || Nà imię Paná Iezufowe niechay || klęka wŕbelkie kolano / niebiefkich / || źiemfkich / y podziemnich. Philip 2 || w WILNIE. || W Drukániey Akademiey Soc. IESV || Roku / 1647. Straipsnį rengiant pasinaudota kompiuterine šio šaltinio žodžių formų konkordancija, Lietuvių kalbos institute parengta Sauliaus Ambrazo, Mildos Lučinskienės ir Vytauto Zinkevičiaus pagal „Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996–2005 metų programą“, finansuojamą Valstybinės lietuvių kalbos komisijos lėšomis.

² Apie jungtukų ir prielinksnių vartojimą įvairių senųjų lietuviškų raštų lyginamosiose konstrukcijose rašyta Eduardo Hermanno (1912) ir Jono Palionio (1967) darbuose. Apžvelgdama Jaknavičiaus evangelijų kalbą Milda Lučinskienė (2005, 33) užsimena apie kai kurių prielinksnių vartojimą lyginamiesiems santykiams reikšti.

³ Žr. Zinkevičius 1971, 154t.; 1988, 268.

⁴ Lenkiško teksto šaltinis dar nėra tiksliai nustatytas. Šiuo klausimu pareikšta įvairių nuomonių (jų apžvalgą žr. Lučinskienė 2005, 22t.).

sandarą, pasitelkti ir lotyniškas bei graikiškas originalai⁵, lyginta su naujuoju lietuvišku Česlovo Kavaliausko vertimu⁶.

Lyginamosiomis konstrukcijomis reiškiamas kiekybinis arba kokybinis objektų lyginimas, požymio intensyvumas, ypatybės kiekio skirtumai ir panašios reikšmės. Lyginamųjų konstrukcijų sandaroje įprasta skirti tris dėmenis: lyginamąjį dalyką, arba objektą, požymį, kurio pagrindu lyginama (lyginimo kriterijų), ir dalyką, su kuriuo lyginama (lyginimo standartą). Lyginimo kriterijų lietuvių kalboje reiškia veiksmažodžiai ir laipsniuojamieji būdvardžiai arbarieveiksmiai. Lyginimo standartas reiškiamas linksniais, prielinksninėmis konstrukcijomis arba šalutiniais sakiniais (su veiksmažodžių formomis ir be jų). Linksninės ir prielinksninės konstrukcijos sudaro vientisinio sakinio, o šalutiniai sakiniai – sudėtinio sakinio lyginamąsias konstrukcijas. Lyginamieji posakiai⁷ šiame straipsnyje laikomi sutrauktais (redukuotais) sakiniais ir aptariami kartu su atitinkamais lyginamaisiais sakiniais⁸. Pagal sintaksinę funkciją sudėtiniame sakinyje visi šiame straipsnyje nagrinėjami šalutiniai lyginamieji sakiniai priklausorieveiksminių sakinių tipui⁹.

Pagal sintaksinio ryšio tarp kriterijaus ir standarto pobūdį skiriamos modifikuojamosios ir valdomosios lyginamosios konstrukcijos. Pirmųjų lyginimo standartas modifikuoja lyginimo kriterijumi einančius žodžius, o pastarosios yra tų žodžių laipsnio formos valdomos.

I. JAKNAVIČIAUS VERTIMAS

1. Modifikuojamosios konstrukcijos

Modifikuojamosios lyginamosios konstrukcijos sudaro sudėtinius sakinis. Jų lyginimo standartą reiškiantys šalutiniai dėmenys su pagrindiniu dėmeniu siejami jungiamaisiais žodžiais *kaip* (vienu ir su atliepiamuoju žodžiu *teip(agi)*, *kuo... tuo*, *kiek* ir *kieko*).

1.1. Pagrindinis šalutinių lyginamųjų sakinių tipas – santykiniurieveiksmiu *kaip* pradedami sakiniai. Jaknavičiaus vertime rasta per 30 tokių sakinių

---

⁵ Naudotasi Nestle–Aland 1994 leidimu.

⁶ Žr. Leliuga 2006.

⁷ Plg. Ambrazas 2006, 634–637.

⁸ Plg. Ambrazas 2006, 690–696.

⁹ Plg. Holvoet, Judžentis 2003, 144–152.

pavyzdžių. Jie modifikuoja pagrindiniame sakinyje pasakytus lyginimo kriterijų reiškiančius žodžius. Tik keliais atvejais galima dvejopa tokių sudėtinių konstrukcijų sintaksinių ryšių interpretacija. Pavyzdžiui, lyginamosios konstrukcijos Mt 21,6 šalutinis sakinyš gali būti suvokiamas arba kaip modifikuojamasis, prieveiksminis, arba kaip valdomas, daiktavardinis:

Mt 21,6: Nu || eii tad mokitiniey / || padare kaip ifakie || iiemus Iezus (Szed=||by tedy vczniowie / || vczyniii iako im był || rofkażał Iezus) 54₁₄₋₁₇

Kaip rodo graikiškas, iš dalies ir lotyniškas, originalai, dvejopai – kaip modifikuojamą arba kaip valdomą – aiškinti galima ir Lk 14,22 šalutini sakinį, plg.:

Lk 14,22: Ir tare || tarnas: Wießpátie || ftoios kaip ifakiey / || a dabar wieta ira (Y ržekł fługa: || Pánie sítáło się ia=||koś rofkażał: Lecz || ießcze ieft mieyfce; Et ait servus: “Domine, factum est, ut imperasti, et adhuc locus est”; καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, κύριε, γέγονεν ὁ ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν) 89_{28-90₃}

Dažniausiai santykinis prieveiksmis *kaip* lyginamųjų konstrukcijų dėmenis sieja pats vienas, tik keliais atvejais prie jo prišlijusi dalelytė *ir*. Tokios sintaksinės sandaros konstrukcijos turi atramą lietuvių kalboje, tačiau Jaknavičiaus vertime jos paprastai visiškai atitinka lenkiškų, lotyniškų ir graikiškų konstrukcijų sandarą, plg.:

Mt 20,14: A noriu || ir tam paškučiaufiā || duot / kaip ir taw (Chcę też y temu o-||fıtatecznemu dáć ia=||ko y tobie; volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi; θέλω δὲ τοῦτω τῷ ἐσχάτω δοῦναι ὡς καὶ σοί) 34₉₋₁₁

Jaknavičiaus vertime retkarčiais pavartojamos ir ilgesnės prieveiksmio *kaip* formos su postpozicine dalelyte – rašoma *kaipog* ir *kaypog*, *kaypogi*, tačiau lyginamuosiuose sakiniuose jų nerasta.

Jaknavičiaus išverstose evangelijose šešios lyginamosios konstrukcijos siejamos koreliuojamais jungiamaisiais žodžiais. Jų standartas paprastai iškeliamas prieš kriterijų, tik vienu atveju, kaip ir originaluose, jis pavartotas postpoziciškai:

Lk 24,24: <...> ir taip || rado / kaip moteres || fakie (<...> y || tak naležli iako nie-||wiáfty powiádáły; <...> et ita invenerunt, sicut mulieres dixerunt; <...> καὶ εὔρον οὕτως καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον) 62₁₂₋₁₄

Lyginamosios konstrukcijos su koreliuojamais jungiamaisiais žodžiais turi tikslus atitikmenis kitakalbiuose originaluose (kaip matyti iš pacituoto

pavyzdžio), tačiau jų sintaksinė sandara atitinka lietuvių kalbos gramatinę struktūrą, todėl laikytina autentiška, ne skolinta. Atliepiamojo žodžio forma Jaknavičiaus lyginamosiose konstrukcijose varijuoja: be dažnesnio *teip*, pavartotas ir *teipagi*, o prepoziciniame pagrindiniame sakinyje – *taip*. Prie atliepiamojo žodžio gali šlietis dalelytė *ir*.

Jaknavičiaus vertimo dėmenų tvarka atitinka originalų tvarką. Standarto prepozicija, be minėtų atvejų su koreliuotu jungiamuoju žodžiu *kaip ... teip(agi)*, rasta tik keliais atvejais ir atitinka originalų tvarką, plg.:

Mt 8,13: Eyk ir kaip || intikieiei / tegul fto=||ias tawi. (Idž á iákoś vwie-||r3ył / nieci fię stá-||nie; Vade; sicut credidisti, fiat tibi; ὅπως, ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι) 27₁₋₃

Pavienė konstrukcija su neigiamo lyginimo standarto prepozicija – aki-vaizdus originalų sintaksės įtakos padarinys, plg.:

Jn 14,27: ne kaip fwietas du=||oft / áš duomi iu-||mus (Nie iako dawa || świat / ia wam dáie; non quomodo mundus dat, ego do vobis; ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν) 81₄₋₆

Palyginkime Kavaliausko pasiūlytą atitinkamos vietos vertimą: Ne taip aš ją duodu, kaip duoda pasaulis (L e l i u g a 2006, 405).

Lyginamaisiais sakiniais su jungiamuoju žodžiu *kaip* reiškiamas ne tik lyginimas kokybės arba kiekybės atžvilgiu, bet ir lyginimas su tipišku, etaloniniu ypatybės turėtoju (Mt 17,2) arba lyginimas nurodant žinių šaltinį (Lk3,3–4):

Mt 17,2: Ir pra || žibo weydas io kaip || šauše / a rubáy io fto || ios balti kaip fnie-||gas. (A oblicze iego || rozjaśniáło iáko fłoń || ce: f3aty te3 iego síta || fý fię biáše iáko || śnieg.) 42₁₅₋₁₉

Lk3,3–4: Ir áta=||io ingi wifu f3ali Ior=||dano <...> kaip para=||βita ira knigoše žo=||d3iu f3aiošiaus Pra || našo (Y przyf3edł do || wf3ytkiey krajny (le=||3acey nad Iorda=||nem <...> iako nápi-||fano w Kśięgách || mow I3áiaf3a Pro=||rok{á}) 7₁₈₋₂₁

Lyginimas nuo seno artimai susijęs su kitais reikšminiais santykiais – gretinimu ar net priešiniu, plg.:

Lk 24,39: iog dwafia ku=||no ir kaušu ne turi || kaip mañi regite tu=||rinti (bo duch nie ma cíá-||lá áni kości / iáko || widźicie że ia mam) 65₅₋₈

Sudėtiniais sakiniais su jungiamuoju žodžiu *kaip* Jaknavičiaus (*kaip* ir *kai* kuriuose kituose senuosiuose lietuviškuose raštuose) reiškiami ir laiko santykiai. Tokia raiška JE palaikoma lenkiško originalo, plg.:

vnt to wif=||fo trecia diena siu-||dienu kaip tay fta-||ios (ku temu wšytkiemu || iuž to džiš trzeci || dzień iako fię to sfta=||to) 61₂₄₋₂₆

1.2. Atskirai aptartinos kelios sintaksine sandara į lyginamąsias panašios, tačiau kitokius reikšminius santykius žyminčios Jaknavičiaus evangelijų konstrukcijos.

Visų pirma tai gretinamoji konstrukcija su poriniu jungiamuoju žodžiu *jeigi ... kaip*, kurios antrajame, stiprinamajame dėmenyje eina aukštesniojo laipsnio prieveiksmis:

Mt 6,30: A ieygi žoły łąuko / || kuri šiu dienu ira / || a ritoy pečiuun ime=||ta / Dievas teip || apdingia / kaip tol || labiaus ius mažati=||kiey (A iešliž tra=||we polną / ktora || džiš ieft / á iutro bę || dzie w piec wrzucó-||na / Bog ták przy-||odżiewa: iakož dá=||leko więcey was || małowierni; Si autem fenum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos, modicae fidei; ei δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι) 114₄₋₁₀

Lyginimas su originalais akivaizdžiai parodo, kad ši konstrukcija yra sintaksinis skolinys, į lietuvišką vertimą per lenkų kalbą patekęs iš lotynų kalbos. Graikiško originalo konstrukcija kitokia; jam artimesnis lietuviškas Kavaliausko vertimas, plg.: *Jeigu* Dievas taip aprenkia laukų gėlę, kuri šiandien žydi, o rytoj metama į krosnį, *tai* argi jis dar labiau nepasirūpins jumis, mažatikiai (L e l i u g a 2006, 56).

Kitas kalbų interferencijos atvejis – sudedamosios konstrukcijos su koreliuotu jungiamuoju žodžiu *kaip ... ir*. Manytina, kad šios konstrukcijos per lotynų ir lenkų kalbas į lietuvišką vertimą pateko iš graikų kalbos, plg.:

Jn 20, 21: Kaip fiun-||te mani tewas / ir || aš fiunciu ius. (Iako || mię połał Ociec / || ták y ia was poły=||łam.; Sicut misit me Pater, et ego mitto vos; καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, καὶ ἐπέμπεω ὑμᾶς) 67₁₄₋₁₆

Lietuviškas tokių konstrukcijų atitikmuo – Kavaliausko vertime pavartota konstrukcija su jungiamuoju žodžiu *kaip... taip (ir)*, plg.: Kaip mane siuntė Tėvas, taip ir aš jus siunciu (L e l i u g a 2006, 428).

Tiesa, kitu atveju panaši originalų konstrukcija ir Kavaliausko išversta su jungiamuoju žodžiu *kaip ... ir*:

Jn 10,15: kaip mane pažįsta Tėvas ir aš pažįstu Tėvą. Už avis aš guldau savo gyvenybę (καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ καὶ γινώσκω τὸν πατέρα καὶ τὴν ψυχὴν μου

τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων; sicut cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem; et animam meam pono pro ovibus) Leliuga 2006: 384

Plg. Jaknavičiaus ir Wujeko vertimus:

Kaip || pažįsta mani tawas || ir aš pažįstu tewu || ir dušiu mano gul-||džiu ažu awis ma=||no (lako mie zna || Oćiec / γ ia znam || Oycá; á duše mo-||ie kładé zá owce mo || ie) 70₂₂₋₂₇

Atrodo, kad šiuo atveju Kavaliausko pasirinkimą bus nulėmusi teksto interpretacija – konstrukcija suvokta ne kaip sudedamoji, o kaip gretinamoji (ir lyginamoji).

1.3. Jaknavičiaus vertime rasta tik viena tarpusavyje gretinamų požymių intensyvumą reiškianti lyginamoji konstrukcija su koreliuojamu jungiamuoju žodžiu *kuo... tuo*. Jos sintaksinė sandara visiškai atitinka lenkišką originalą ir skiriasi nuo lotyniškos, o juo labiau nuo graikiškos konstrukcijos sandaros, plg.:

Mk 7,36: kuo labiaus || iemus aždraudai=||neio / tuo daugiefn || apfakineio (Ale im pilniey on || im zakażował / tym || więcej rozławiáli; quanto autem eis praecipiebat, tanto magis plus praedicabant; ὅσον δὲ αὐτοῖς διεστέλλετο, αὐτοῖ μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον) 107₃₋₆

1.4. Modifikuojamąją aplinkybę Jaknavičiaus vertime eina lyginamosios konstrukcijos standartas, pradedamas santykinio įvardžio *kiekas* kilmininku¹⁰, plg.:

Jn 6,11: ir dekas padaris / || dąliio fedintiems || teipagi ir izg žuwu || kieko noreio. (á dzięki wczyniwłzy || rozdał siedzącym / || także y 3 ryb ile || chcieli.) 49₇₋₁₀

Žodžio forma *kieko* šiame pavyzdyje turbūt laikytina dar nesuprieveiksmėjusiu įvardžio kilmininku. Juo žymimas semantinis valdymas: įvardis *kiekas* užima veiksmožodžio *norėti* atveriamą objektinės reikšmės argumento poziciją. Sintaksės lygmenyje jis eina papildiniu, o ne aplinkybe. Tokia semantinė ir sintaksinė nagrinėjamo pavyzdžio interpretacija leidžia paaiškinti, kodėl kitais atvejais skaičiaus sąvoka JE perteikiama ne įvardžio *kiekas* linksniais, o prievieksmiu *kiek*: ją perteikiantis žodis arba nėra veiksmožodžio reikalaujamas ir šalutiniame sakinyje eina aplinkybe (Lk 16,5), arba kartu su kitu žodžiu užima veiksmožodžio atveriamą subjektinio (bet ne objektinio) argumento poziciją (Jn 10,8), plg.:

---

¹⁰ Apie rytų baltų įvardžio *kiekas*, *kieka* vartosena, reikšmes ir prievieksmėjimą žr. R o s i n a s 1988, 193t.

Lk 16,5: tare pirmam || kiek kałtas ełsi || Wiełpati mano? (rzekł pier=||włzemu: Wieleś ty || winien Panu me-||mu?) 101₂₀₋₂₂

Jn 10,8: Wifl kiek iu || ataiu / wagis ira ir || łatray (Włzyfycy ile ich przy=||łzło / złodźieie ła y || złboyce) 85₃₋₅

Pastarajame santykiuame sakinyje¹¹ prieveiksmis *kiek* turi bendrumo reikšmę¹² (plg. Rosinas 1988, 194). Ši prieveiksmį Rosinas kildina iš bevardės giminės vardininko ir galininko formos **kieka*, kurios „-a yra išnykęs, kaip neturintis morfologinio krūvio balsis“ (ten pat). Pacituotų JE pavyzdžių palyginimas leidžia spėti, kad įvardžio *kiekas*, **kieka* prieveiksmėjimas vyko palaipsniui ir priklausė nuo jo semantinių santykių su kitais propozicijos nariais bei nuo sakinyje užimamos sintaksinės pozicijos: veiksmažodžio nereikalaujami įvardžiai prieveiksmėjo greičiau nei jo valdomi¹³.

2. Valdomosios konstrukcijos

2.1. Janknavičiaus išverstose evangelijose lyginimo standartą reiškiančius šalutinius sakinius valdo veiksmažodžiai *rodytis* ‘elgesiu duoti pamatą save laikyti koku’ ir *aprašyti* ‘apskusti, apkaltinti’, *savimp dukseti* ‘tikėtis, viltis’. Jų valdomi šalutiniai sakiniai siejami jungiamuoju žodžiu einančia samplaika *kaip būtų* (63₄; 100₂₂; 104₁₇). Sakiniais su šiuo jungiamuoju žodžiu kalbėtojo reiškiamą iš kitų asmenų gauta ir nepatvirtinta informacija. Tokį sakiniams su *kaip būtų* reiškiamą modalumą pastaruoju metu įprasta skirti prie evidencialumo kategorijos reikšmių¹⁴. Kalbėtojo perteikiamą modalumą žymi ne tik su prieveiksmiu *kaip* samplaiką sudarančios veiksmažodžio *būti* tariamosios nuosakos formos, bet ir veikiamieji dalyviai šalutiniame sakinyje. Atitinkamuose

---

¹¹ Vytautas Ambrazas (2006, 694) tokius sakinius laiko netiesioginio prijungimo kiekybės lyginamaisiais; įvardis *visas* juose atliekās atliepiamojo žodžio vaidmenį. Duodamas pavyzdys iš Antano Baranausko raštų *Kiek mūsų buvome, visi apsigome*. Tokia klasifikacija neatsižvelgia į įvardžio *visas* semantinius santykius (subjektas) ir sintaksinius ryšius (veiksny, veiksmažodžio valdomas) pagrindiniame sudėtinio sakinio dėmenyje.

¹² Kunigo Česlovo Kavaliausko vertime iš graikų kalbos šioje vietoje pavartotas įvardis *kuris*: *Visi, kurie pirma manęs atėjo, buvo vagys, plėšikai* (Leliuga 2006, 384).

¹³ Toks šio įvardžio prieveiksmėjimo aiškinimas dera su Vytauto Ambrazo (2006, 215t., 493t.) apibendrinta partityvinio kilmininko vartosenos lietuvių kalboje raida.

¹⁴ Apie evidencialumą ir lietuvių kalbos evidencialumo kategoriją žr. Holvoet 2004 ir lit.

lotyniškame ir graikiškame originaluose modalinės reikšmės perteikiamos bendraties konstrukcijomis, plg.:

Lk 24,28: a anas || rodes / kaip butu || turis tolaus ieýt (á on || ok{á}zował / iákoby || daley miał iść; et ipse se finxit longius ire; καὶ αὐτὸς προεπειήσατο πορρώτερον πορεύεσθαι) 63₃₋₅

Tai, kad samplaika *kaip būty* laikytina sudėtinu jungiamuoju žodžiu, o ne jungtuko ir asmenuojamosios veiksmožodžio formos junginiu, rodo originalų atitikmenys: lenkiškame tekste visais atvejais pavartotas jungtukas *jakoby* su nebeatskirama, postpozicine dalelyte virtusia, veiksmožodžio *być* forma, atitinkamose lotyniško teksto vietose vartojama bendraties konstrukcija arba šalutiniai sakiniai su jungtukais *quasi*, *tamquam*, graikiško originalo šalutiniai sakiniai su jungtuku ὡς, plg.:

Lk 16,1: ir tas bu-||wo iump aprayši=||tas / kaip butu iż-||gáyšinis łobi io (á ten był || odniešion do niego / || iákoby rofpráśiał || dobra iego; et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius; καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκοπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ) 100₁₉₋₂₂

Samplaika *kaip būty* keliais atvejais JE pavartota ir su skaitvardžiais (49₄; 98₁₈). Tuomet ji reiškia ‘apie, maždaug’, plg.:

Mk 8,9: buwo tu / kurie || walgie / kaip butu || ape kieturios tuk-||ftuncios (było tych co || iedli / około czte-||rech tyśięcy) 98₁₇₋₂₀

Pacituotasis pavyzdys įdomus tuo, kad jame apytikrio skaičiaus reikšmė perteikta dukart: dalelyte *apie* ir samplaika *kaip būty*. Kitų kalbų atitikmenys šiuo atžvilgiu nuo lietuviško vertimo skiriasi.

2.2. Linksninių konstrukcijų pėdsakai

Senuosiuose lietuviškuose raštuose pasitaikančios linksninės lyginamosios konstrukcijos (plg. Fraenkel 1928, 87t.; Judžentis 1994) JE nevartojamos. Vis dėlto nagrinėjamame vertime esama tam tikrų šių konstrukcijų pėdsakų. Iš jų galėtų būti kilę formų *vyresnis*, *vyriausias* junginiai su gyvas (arba suasmenintas) būtybes reiškiančių daiktavardžių kilmininku. Šiuose junginiuose aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio formos postpozicinio kilmininko nevaldo ir lyginamųjų konstrukcijų nesudaro, nes visais atvejais vartojamos daiktavardiškai. Tokį požiūrį paremia įvardžiutinėmis formomis žymima apibrėžiamoji vartosena, sintaksinis vaidmuo sakinyje (veiksniu ar papildinio funkcija) ir atitikmenys kitose kalbose. Pavyzdžiui, Lk 24,20 atveju būdvardžio įvardžiutinė forma *vyresnieji* apibrėžia veikėjus pagal statusą

ir pareigas¹⁵ ir eina sakinio veiksmiu. Lenkiškame originale ją atitinka taip pat daiktavardiškai vartojamas dalyvis *przełożony*, lotyniškame ir graikiškame tekstuose – daiktavardžiai *princeps*, ὁ ἄρχων, pvz.:

Lk 24,20: ir kaip ii || izdawe aukščiau-||fiei kunigay ir wi-||refnieii mufu vnt || smerties (A iako Arcy || kapłani y przełoże-||ni náby wydali go || na śmierć; et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis; ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου) 61₁₅₋₁₈

Forma *vyresnis* vertime sporadiškai vartojama ir su prielinksnio *terp* konstrukcija (žr. toliau).

Lyginamųjų konstrukcijų nesudaro ir keli formos *didesnis*, einančios su vietininku, atvejai. Tikslūs kitų kalbų atitikmenys šiais atvejais įtikinamai rodo eliatyvinę (nelyginamąją) aukštesniojo laipsnio vartoseną¹⁶, plg.:

Mt 18,4: tafay ira dide=||fnis karaliftei dun=||gaus (tenči ieft wietby w || krolefwie niebie=||fkim; hic est maior in regno caelorum, οὗτός ἐστιν ὁ μεῖζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν) 193₁₋₃

2.3. Prielinksninės konstrukcijos

Jaknavičiaus vertime vartojamos su prielinksniais *ažu*, *ant*, *išg(i)* sudarytos būdvardžių irrieveiksmių aukštesniojo laipsnio formų valdomos lyginamosios konstrukcijos.

2.3.1. Visos rytų aukštaičiams būdingo¹⁷ prielinksnio *ažu* lyginamosios JE konstrukcijos pavartotos pirmoje vertimo pusėje, iki 81 puslapio. Nors vertime pasitaiko ir prielinksnis *už*, tačiau lyginamųjų konstrukcijų jis nesudaro.

Prielinksnio *ažu* vartoseną lyginamiesiems santykiams reikšti nuo originalo nepriklauso: lenkiškame tekste jas atitinka prielinksnių *nad* su akuzatyvu (3 atvejai), *ze* su genityvu (1 atvejis) konstrukcijos arba jungtukais *niż*, *niżli* siejami redukuoti šalutiniai sakiniai (2 atvejai), plg.:

Jn 14,28: Tewas || didėfnis ira azu ma-||ni (Oćiec || wietby ieft niżli ia; quia Pater maior me est; ὅτι ὁ πατήρ μεῖζων μου ἐστιν) 81₁₅₋₁₇

¹⁵ Daugiau apie apibrėžtumą lietuvių kalboje žr. Holvoet, Mikulskas (red.) 2006, 11–65.

¹⁶ Apie eliatyvinę laipsnio formų vartoseną lietuvių kalboje žr. Valeckienė 1982.

¹⁷ Žr. Zinkevičius 1966, 428.

Mt 13,32: A kad v̄zauga dide=||fnis efti az̄u wifas žo||les (ále kiedy vrošćie / || wiet̄be ieft ze w̄bech || žioł ogromnych; cum autem creverit, maius est holeribus; ὅταν δὲ αὐξηθῆ̄ μείζων τῶν λαχάνων ἐστὶν) 30_{16–18}

Jn 8,53: Er di=||defnis tu ef̄si az̄u te||wu mūfu Abraha=||mu (Ižas ty ieft wiet̄by || nad Oyca ná̄bego || Abrahamá; Numquid tu maior es patre nostro Abraham; μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀβραάμ) 51_{22–25}

Kaip rodo pacituoti pavyzdžiai, lietuviškas prielinksnines ir lenkiškas prielinksnines bei jungtukines lyginamąsias konstrukcijas visais atvejais atitinka lotyniškos ir graikiškos linksninės konstrukcijos.

Tiek lietuviškame vertime, tiek lenkiškame originale, tiek ir atitinkamose lotyniškos bei graikiškos konstrukcijose lyginimo standartas (prielinksninė konstrukcija, lyginamasis abliatyvas arba genityvas) visais atvejais eina po lyginimo objekto ir kriterijaus.

2.3.2. Nors prielinksnis *ant* (dėsninga tarminė forma *unt*) tolygiai vartojamas visame JE vertime, tačiau lyginamieji santykiai jo konstrukcijomis reiškiami tik nuo 87 puslapio.

Trys lyginamosios konstrukcijos su šiuo prielinksniu atitinka originalo konstrukcijas su *nad* + acc. ir sudėtinį sakinį su redukuotu, jungtuku *niz* siejamu, šalutiniu sakiniu, plg.:

Lk 16,8: Nes funus to šwieto || išmintingiēfni ira || vnt funu šwiefibes || giminey lawo (Bo || l̄ynowie tego šwiá=||tá / rołtropnieȳby || la w rod̄zaiu l̄woim || nád l̄yny šwiátło=||śći; quia filii huius saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt; ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοῦς υἱοῦς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν) 102_{14–17}

Jn 15,20: Ne eft dide=||fnis tarnas vnt || Wiešpaties lawo (Nie || ieft l̄ugá wiet̄by || niz Pan iego; Non est servus maior domino suo; οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ) 195_{24–26}

Atitinkamos lotyniškos konstrukcijos visais atvejais linksninės – su lyginamuoju abliatyvu ir genityvu. Graikiškame tekste dviem atvejais pavartotas lyginamasis kilmininkas, o vienu atveju – prielinksnio konstrukcija: šiuo atveju lietuviškas vertimas geriausiai atitinka būtent graikišką tekstą. Kaip rodo atitikmenys, lietuviškų lyginamųjų konstrukcijų su prielinksniu *unt* vartojimas gali būti kitų kalbų įtakos padarinys.

Lyginamųjų konstrukcijų kriterijumi einantis aukštesnysis laipsnis sakinyje užima būdvardžiams būdingą predikatyvo arba žemesnio lygmens predikato

(pažyminio) poziciją. Visų lietuviškų pavyzdžių lyginimo standartas, kaip ir kitakalbiuose atitikmenyse, eina po kriterijaus.

Atskirai aptartinas Lk 6,40 pavyzdys. Jame, skirtingai nei ankstesniais atvejais, nėra aukštesniojo laipsnio formos – prielinksninė konstrukcija siejama tiesiogiai su veiksmožodžiu (tokia sakinio sandara lietuvių kalbai neįprasta):

Lk 6,40: Ne eft || mokitinis vnt Mo-||kitoio (Nie ieft cí vczeń || nad miŕtrzá; Non est discipulus super magistrum; οὐκ ἔστιν μαθητῆς ὑπέρ τὸν διδάσκαλον) 87₁₇₋₁₉

Šio sakinio sandara visiškai atitinka lenkišką originalą ir lotynišką bei graikišką tekstus – jis turbūt nelaikytinas autentišku lietuvių kalbos reiškiniu.

2.3.3. Evangelijų vertime gausu išskirties (partityvinę) reikšmę turinčių prielinksnio išg(i) konstrukcijų. Jos eina su skaitvardžiais (Du || ižgi mokitiniu || Iežaus 60₄₋₇, pinkios ižg iu 153₁₅) arba kogniciniais (klausiamaisiais, nežymimaisiais, žymimaisiais ir bendrumo) įvardžiais (Kas || ižgi iufu 50₁₂₋₁₃, wiena ižg tu 114₃, nekurie ižg || raštiniku 121₁₁₋₁₂, kiekvienas || ižgi iu 48₁₅₋₁₆).

Išskirties reikšmės yra ir vienintelė lyginamoji vertimo konstrukcija su šiuo prielinksniu:

Mt 13,32: kurfai ma=||žiausias ira tiefa iž-gi wifu feklu *femenu* (kto=||re námnieybeć ieft || ze wbeگو na śienia; Quod minimum quidem est omnibus seminibus; ὁ μικρότερον μὲν ἔστιν πάντων τῶν σπερμάτων) 30₁₃₋₁₅

Aukščiausiojo laipsnio forma pavartota visuose atitikmenyse, tačiau prielinksninė konstrukcija – tik lenkiškame ir lietuviškame tekstuose; lotyniškame variante vietoj jų vartojamas *ablativus comparationis*, o graikiškame – *genitivus comparationis*. Prielinksnine konstrukcija reiškiamas lyginimo standartas lietuviškame vertime visais atvejais eina po kriterijaus.

Su daiktavardžiais partityvinės reikšmės prielinksnio išg konstrukcijos eina retai. Rasti keli tokie pavyzdžiai: Lk 11,27 nekuri žmona || ižgi minios (nie-||kthora niewiáftá z rze||be; quaedam mulier de turba; φωνὴν γυνῆ ἐκ τοῦ ὄχλου) 46₂₆₋₂₇; Jn 3,1 žmogus ižg || Phárizeuβu (płg. człowiek || z Pháryzeuβow; homo ex pharisaeis; ἦν ἐκ τῶν φαρισαίων) 169₁₃₋₁₄. Skirtingi lotyniški atitikmenys galėtų atspindėti reikšmės poslinkį nuo išskiriamosios prie kilmės nurodomosios.

2.3.4. Prielinksnio *terp* konstrukcija išskirties reikšme vienu atveju pavartota su aukštesniojo laipsnio forma *vyresnis*. Lenkiškas originalas ir kitų kalbų atitikmenys rodo, kad šiuo atveju ji pavartota daiktavardiškai ir lyginamosios konstrukcijos nesudaro, plg.:

Lk 19,2: A śítay wi-||ras wardu Zacheus / || kurfay buwo wire-||Ńniu terp muytiniku (A oto maż imieniem || Zacuteuś: ktory był || Arcycelnikiem; Et ecce vir nomine Zacchaeus, et hic erat princeps publicanorum; καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιελεώνης) 200₃₋₆

Panaši išskiriamosios reikšmės prielinksnio *terp* konstrukcija su aukščiausiojo laipsnio būdvardžiu pavartota ir Konstantino Sirvydo žodyne (trečiasis leidimas, p. 3). Lenkiškas originalas ir lotyniškas atitikmuo patikimai rodo, kad lietuviškame vertime ši forma yra sudaiktavardėjusi: Arcybiskup. Achiepi- // scopus. Wirusias terp // Wiskupu.

2.4. Jungtukinės konstrukcijos

Skirtumo lyginamieji sakiniai Jaknavičiaus vertime siejami jungtukais *neg* (10 atvejų), *negi* (4 atvejai) ir *neig* (1 atvejis).

2.4.1. Pagrindinis skirtumo lyginamųjų sakinių tipas Jaknavičiaus vertime – jungtuku *neg* siejami sudėtiniai sakiniai. Trumpąją jungtuko *neg* formą nagrinėjamosiose konstrukcijose paprastai atitinka originalo jungtukas *niż*. Jungtukas *niżli* pavartotas tik viename lenkiškame lyginamajame sakinyje.

Sakiniais su jungtuku *neg* lyginamos propozicijos. Propozicijas lyginant laiko atžvilgiu lyginimo objektu einantis veiksmas (arba būseną) paprastai (į)vyksta anksčiau negu reiškiamas lyginimo standartu. Lyginimo kriterijus šiuose sakiniuose visais atvejais reiškiamas šalutinį sakinį valdančiu prieveiksmiu *pirm*, atitinkančiu lenkiško originalo *pierwej* arba *przedtym*, plg.:

Jn 8,58: Patey.||fey pateyfey biłau || iums / pirm neg || Abrahámas buwo / || aś ełmi (Zaprawde / || zacuteprawde powie-||dam wam; pierwey niż Abrahám był / || iam ieft) 52₂₄₋₂₈

Jn 14,29: nu pałakiau || iumus pirm neg || łtołis (terazem wam po-||wiedźiał przedtym || niż fię śłtanie) 81₁₇₋₁₉

Vertimo dėmenų tvarka visada atitinka originalo tvarką: šalutinis sakinyš eina po pagrindinio. Net ir tuo atveju, kai šalutinis sakinyš įsiterpia į pagrindinį (plg. pacituotąjį Jn 8,58 atvejį), lietuviškas vertimas tik pakartoja lenkiško sakinio dėmenų tvarką.

Propozicijas lyginant intensyvumo (kiekybiniu) atžvilgiu, lyginimo objektu reiškiamą propozicija paprastai turi daugiau kriterijumi įvardijamos ypatybės, nei reiškiamą standartu, plg.:

Mt 5,20: *iey* || ne bus didėne *tey*=||fibe iufu labiaus || neg mokitiniu rašty || ir Phariŕeuŕu / ne || *iey*lite karaliŕten || dungaus (iŕ iesli nie || bėdzie obfitowála || ŕpráwiedliowść wá-||ŕa wiecey niŕ do || ktorow zakonnych || y Pháryzeuŕow / || nie wnidŕiećie do || kroleŕtwá niebie-||ŕkiego) 95¹⁷⁻²³

Redukuoti ŕalutiniai sakiniai su jungtukais formos atžvilgiu panaŕus į prielinksnines konstrukcijas, plg.:

Mt 6,26: *Er* ne || toli ius brungieŕni || eŕte neg iie (Aŕaŕcie wy nie dá-||leko waŕnieŕy niŕ || oni) 113¹⁶⁻¹⁸

Redukuoti ŕalutiniai sakiniai su jungtukais ir prielinksninės konstrukcijos gali pakeisti vienas kitą tuose pačiuose kontekstuose. Jaknavičiaus vertimo lyginimas su originalu tai patvirtina: vieną iš dviejų jungtukinių lyginamųjų konstrukcijų jame atitinka prielinksninė konstrukcija, plg.:

Lk 14,8: *adunt artes* || ne butu garbingie-||ŕnis neg tu pakwie || ŕtas nuog ano (aby || ŕnadŕ podczćiwŕzy || nád ćie nie był we=||ŕwan od niego) 117²¹⁻²³

Linksnio forma lyginimo standartu einančiam daiktavardŕiui primetama redukuoto predikato, plg.:

Mt 11,9: *Bet* || kogi iŕeioŕe regietu? || Pranaŕo? vŕtiefu || ŕakau iumus / ir dau=||gieŕn neg Pranaŕo (Ale coŕcie || wyŕbli widŕieć? Pro=||roka? ŕaiŕte po-
wie-||dam wam / y wiė=||cey niŕ Proroká) 4¹⁰⁻¹²

2.4.2. Jaknavičiaus vertime rasti keturi skirtumo lyginamieji sakiniai su jungtuku *negi*. Visi jie pavartoti dviejose vertimo vietose: 113 ir 194 puslapiuose. Originale juos paprastai atitinka sakiniai su jungtuku *niŕli*; vienu atveju pavartotas jungtukas *niŕ*.

Standartą ŕymintys ŕalutiniai sakiniai yra su veiksmaŕodŕių formomis (Mt 18,9) arba redukuoti (Mt 6,25), plg.:

Mt 18,9: *giereŕn taw* || ira wienu aki turin || ćiam ieyt ing ŕiwa=||tu / negi dwi aki || turinćiam but ime-||ŕtu vgnin pragaro || (aba pekłos.) (Lepieyći || tobie iednookim || wniŕć do ŕywotá / || niŕli dwie oczy má-||iac bydŕŕ wrŕuco-||nym do piekła ogni=||ŕtego) 194¹¹⁻¹⁷

Mt 6,25: *Er* ne brungieŕne || ira duŕiá negi wal-||gikłas / á kunas || negi rubay (Aŕaŕ ŕywot wáŕ || nie ielt waŕnieyŕy || niŕ pokarm: y ćiá-||łto niŕli odŕie-
nie) 113⁵⁻⁸

Forma *negi* Jaknavičiaus vertime atlieka ne tik jungtuko, bet ir dalelytės vaidmenį: įsiterpusi tarp neiginio ir veiksmažodžio šaknies (neiginys Jaknavičiaus, kaip ir lenkiškame originale, visada rašomas atskirai nuo veiksmažodžio) stiprinamoji dalelytė *gi* su neiginiu sudaro vieną žodį, plg.:

Mt 6,31: *Negi* *fi*=||łokites tadu biłoda-||mi. Ku walgifime / || aba ku gierfime (Nie trońcień *fi* tedy: || mowiac. Coż be-||dżiem ieść / abo co || będżiem pić) 114₁₁₋₁₄

2.4.3. Rastas tik vienas skirtumo lyginamuosius santykius reiškiantis sakiny su jungtuku *neig*. Jame lyginamos dvi to paties požymio pagrindu sudarytos propozicijos, plg.:

Jn 3,19: numiłeio žmones || łabiaus tumfibes / || neig świefibe (á lu=||dżie raczey vmiło=||wali ćiemności / niż || światłóć) 83₆₋₈

Kaip matyti, originalas neturėjo lemiamos įtakos pasirenkant konstrukcijos jungtuką: lenkiški sakiniai su *niż* paprastai verčiami sakiniais su *neg*. Lyginamasis sakiny su jungtuku *neig* laikytinas nedėsningu, atsitiktiniu Jaknavičiaus vertimo reiškiniu.

II. NEŽINOMO ASMENS VERTIMAS

Nežinomo asmens išverstos septynios paskutinės evangelijos neilgos, t sudaro dešimt puslapių, todėl ir apie jų lyginamąsias konstrukcijas maža ką tegalima pasakyti.

Rasti du modifikuojamieji lyginamieji sakiniai su prieveiksmiu *kaip*.

Mt 6,16: Kad || paľnikauiate / ne bu-||kite kaip weydamo. ||riay nuludi (Gdy pońćicie / nie baďż-||ćie iako obłudnicy || łmętnymi) 208₁₁₋₁₄

Tik šioje evangelijų dalyje rasti du lyginamieji sakiniai su ilgesne prieveiksmio forma *kaipo*. Vienu atveju jis įeina į porinio jungiamojo žodžio *kaipo* ... ir sudėtį:

Jn 6,57: Kaipo fiunte || mani giwiandamas || Tewas / ir aľ giwe-||nu del Tewo (iako mię || poľłał żywiacy O-||ćiec / x ia żywie dla || Oyćá; Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; καθώς ἀπέστειλέν με ὁ ζῶν πατήρ καὶ ὡς ζῶ διὰ τὸν πατέρα) 210₆₋₉

Kaip rodo originalai, tokia lyginamosios konstrukcijos sandara laikytina sintaksės skoliniu, atėjusiu iš graikų kalbos (plg. dar anksčiau aptartą Jaknavičiaus išverstą Jn 20,21 pavyzdį).

Antruoju atveju konstrukcijos dėmenys siejami neigiamu jungiamuoju žodžiu *nekaipo*. Šia lyginamąja konstrukcija supriešinamos sudėtinės propozicijos. Originalų atitikmenys akivaizdžiai rodo, kad ir šiuo atveju sintaksinė lyginimo sandara skolinta iš graikų kalbos (dar plg. anksčiau pacituotą Jaknavičiaus išverstą Jn 14,27 pavyzdį):

Jn 6,58: Toi || iira duona / kurioi išg || dundaus nužingie || Nekaipo Tewai iuf=||fu walgie monnu / ir || pamire (Ten || ielt chleb ktory z nie=||bá zftapił. Nie iako || oycowie wáby iedli || mánnę / y pomarli; Hic est panis, qui de caelo descendit, non sicut manducaverunt patres et mortui sunt; οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες καὶ ἀπέθανον) 210¹¹⁻¹⁴

Kavaliauskas atitinkamą vietą išvertė laisvai, pavartodamas koreliuotą jungiamąjį žodį *koks ... toks*, plg.: Štai duona, nužengusi iš dangaus! Ji ne tokia, kokią protėviai valgė ir mirė (L e l i u g a 2006, 368). Dėmenų tvarka (standartas prieš kriterijų) abiem atvejais atitinka originalų tvarką.

Valdomų lyginamųjų konstrukcijų šioje evangelijų dalyje visai nerasta.

IŠVADOS

1. Pagrindinis modifikuojamųjų lyginamųjų konstrukcijų tipas Jaknavičiaus evangelijose – sudėtiniai sakiniai su jungiamuoju žodžiu *kaip*. Šių konstrukcijų lyginimo standartas paprastai eina po kriterijaus, keli priešingos dėmenų tvarkos atvejai atitinka originalus.

2. Lyginamosioms konstrukcijoms su koreliuojamais jungiamaisiais žodžiais *kaip... teip(agi)* būdinga lyginimo standarto prepozicija. Tokia dėmenų tvarka visais atvejais atitinka originalų tvarką, tačiau laikytina autentišku lietuvių kalbos bruožu.

3. Evangelijose vartojamos lyginamosios konstrukcijos su neigiamu lyginimo standartu, į lyginamąsias panašios gretinamosios konstrukcijos su jungiamuoju žodžiu *jeigi ... kaip* ir sudedamoji konstrukcija su jungiamuoju žodžiu *kaip(o) ... ir* laikytinos sintaksiniais skoliniais.

4. Tarpusavyje gretinamų ypatybių intensyvumas Jaknavičiaus vertime, kaip ir dabartinėje bendrinėje kalboje, žymimas lyginamąja konstrukcija su koreliuojamu jungiamuoju žodžiu *kuo ... tuo*.

5. Jaknavičiaus pavartotų kiekybės lyginamųjų konstrukcijų su įvardžio *kiekas* kilmininku ir prieveiksmiu *kiek* gretinimas leidžia spėti, kad įvardžio

kiekas, *kieka prieveiksmėjimas vyko palaipsniui ir priklausė nuo jo semanti-
nių santykių su kitais propozicijos nariais bei nuo sakinyje užimamos sintak-
sinės pozicijos: greičiau prieveiksmėjo nuo veiksmažodžio nepriklausomos
įvardžių formos.

6 Veiksmažodžių valdomos lyginamosios konstrukcijos su jungiamuoju
žodžiu einančia samplaika *kaip būtų* ir veikiamaisiais dalyviais Jaknavičiaus
vartojamos modalinei netiesioginio informacijos šaltinio reikšmei (evidenci-
alumui) perteikti.

7. Linksniųjų lyginamųjų konstrukcijų evangelijose nerasta, tačiau vertime
vartojamos sudaiktavardėjusios aukštesniojo laipsnio formos su išskiriamuoju
kilmininku atspindi ankstesnę tokių konstrukcijų vartoseną.

8. Lyginamąsias konstrukcijas Jaknavičiaus vertime sudaro aukštesniojo
laipsnio formų valdomi prielinksnių *ažu*, *ant* ir *išg(i)* junginiai. Lietuviškos
prielinksninės konstrukcijos atitinka lotyniškas ir graikiškas linksnines arba,
pavieniais atvejais, prielinksnines konstrukcijas. Visų prielinksniųjų kon-
strukcijų lyginimo standartas eina po kriterijaus.

9. Pagrindinis jungtukinių skirtumo lyginamųjų konstrukcijų tipas Jakna-
vičiaus vertime – sudėtiniai sakiniai su jungtuku *neg*. Vartojama ir ilgesnė
jungtuko forma *negi*. Konstrukcijos su jungtuku *neig* – pavienis, nedėsningas
lietuviško vertimo reiškiny.

10. Skirtumo lyginamųjų konstrukcijų standartas visais atvejais eina po
kriterijaus. Tokia dėmenų tvarka visais atvejais atitinka lenkišką originalą,
tačiau tai nėra pakankamas pamatas laikyti ją skolinta ir nebūdinga to meto
lietuvių kalbai.

11. Nežinomo vertėjo išverstoms septynioms paskutinėms leidinio evan-
gelijoms būdingi modifikuojamieji lyginamieji sakiniai su ilgesne jungiamojo
žodžio forma *kaipo*. Šių, kaip ir Jaknavičiaus išverstų, evangelijų lyginamosios
konstrukcijos patyrusios nemažą originalų sintaksės įtaką.

COMPARATIVE CONSTRUCTIONS IN THE TRANSLATION OF *EWANGELIE POLSKIE Y LITEWSKIE* (1647)

Summary

The article deals with the comparative constructions in *Ewangelie polskie y litewskie* (1647), a book used for Gospel readings during Catholic mass. Attention is focused on the syntactic structure of these constructions and on the semantic relations that they express. The Gospels translated by Jaknavičius (it is thought that he translated a large majority of them) were carefully compared with the remaining translations thought to be done an anonymous translator, and both were compared with the originals. The conclusions are laid out as follows:

1. The main types of the modifying comparative constructions in the Gospels, translated by Jaknavičius, are those introduced by the subordinator *kaip*. The comparative standard of these constructions usually follows the criterion; a few cases of the opposite order of constituents correspond to the original.

2. The standard preposing is characteristic of the comparative constructions with correlative subordinators. This order of constituents does not always correspond to that of the Polish original; however, this discrepancy can probably be related to unique aspects particular to Lithuanian.

3. Comparative constructions with the negative standard of comparison and similar contrastive constructions with the subordinator *jeigi... kaip* and additive (copulative) constructions with the subordinator *kaip(o)... ir* are considered to be syntactic loan-translations.

4. Comparative constructions with the phrase *kaip būty* functioning as a subordinator and active participles are used by Jaknavičius to express non-evidential modality.

5. The construction with the correlative conjunction *kuo... tuo* is used in Jaknavičius' translation to denote the emphasis of comparison between two similar structures.

6. The comparison of the constructions with the genitive of the pronoun *kiekas* in the function of a subordinator, and the constructions, introduced by the adverb *kiek*, leads to the presumption that adverbialisation of the pronoun *kiekas*, *kieka was gradual and depended on semantic relations with other constituents in the proposition and on the syntactic position in the sentence: the verb-independent pronouns made the adverbialisation process quicker than the verb-governed ones.

7. No constructions of comparative cases were found in the Gospels, nevertheless some traces of them can be found in Jaknavičius' translation.

8. Comparative constructions with prepositions in Jaknavičius' translation are presuppositional or exclusive. These constructions correspond to case constructions, and sometimes – to prepositional constructions in Latin and Greek originals. The standard of comparison in these constructions always follows the criterion.

9. Complex sentences with the conjunction *neg* (full form *negi*) constitute the main type of Jaknavičius' comparative constructions denoting inequality. Constructions with the conjunction *neig* are only seldom used in the translation.

10. The standard of comparison always follows the criterion in comparative constructions of inequality. The order of constituents in the constructions corresponds to that of the original in all cases, nevertheless there is no sufficient evidence to regard this order as being conditioned by the Polish language.

11. Comparative clauses with the full-form subordinator *kaipo* are characteristic of the last seven Gospels translated by the anonymous translator. These clauses, as well as the ones, translated by Jaknavičius, have greatly been influenced by the syntactic structure of the original.

Besides the facts mentioned above, there are some minor differences in the use of subordinators in Jaknavičius' translations and in the translation by the anonymous translator.

ŠALTINIAI

Lučinskienė Milda (par.) 2005, *Jono Jaknavičiaus 1647 metų EWANGELIE POLSKIE Y LITEWSKIE. Dokumentinis leidimas ir kompaktinė plokštelė su skaitmenine faksimile*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Leliuga Andrius (red.) 2006, *Naujasis Testamentas*, 3 patais. ir papild. leid., Vilnius: Lietuvos vyskupų konferencija.

Nestle-Aland 1994, *Novum Testamentum Graece et Latine*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

LITERATŪRA

Ambrazas Vytautas (red.) 2006, *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, 4 patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Ambrazas Vytautas 2006, *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė. Historische Syntax der litauischen Sprache*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Fraenkel Ernst 1928, *Syntax der litauischen Kasus*, Kaunas: Valstybės spaustuvė.

Hermann Eduard 1912, *Über die Entwicklung der litauischen Konjunktionalsätze*, Jena: Frommannsche Buchdruckerei.

Holvoet Axel 2004, Evidencialumo kategorija, In Axel Holvoet, Loreta Semėnienė (red.), *Gramatinių kategorijų tyrimai. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 105–120.

Holvoet Axel, Artūras Judžentis (red.) 2003, *Sintaksinių ryšių tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Holvoet Axel, Rolandas Mikulskas (red.) 2006, *Daiktavardinio junginio tyrimai. Lietuvių kalbos gramatikos darbai 4*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Judžentis Artūras 1994, Lietuvių kalbos lyginamasis kilmininkas: skolinys ar archaizmas?, *Baltistica* 27 (2), 81–82.

Palionis Jonas 1967, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis.

Rosinas Albertas 1988, *Baltų kalbų įvardžiai*, Vilnius: Mokslas.

Valeckienė Adelė 1982, Laipsnio kategorijos sistema lietuvių kalboje, *Baltistica* 18 (2), 135–139.

Zinkevičius Zigmas 1966, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.

Zinkevičius Zigmas 1971, Dėl K. Sirvydo „Punktų sakymų“ genezės ir kalbos, *Baltistica* 7 (2), 153–167.

Zinkevičius Zigmas 1988, *Lietuvių kalbos istorija 3: Senųjų raštų kalba*, Vilnius: Mokslas.

Artūras JUDŽENTIS
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5
LT-10308 Vilnius
Lietuva
[arturas.judzentis@lki.lt]

Milda LUČINSKIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5
LT-10308 Vilnius
Lietuva
[mildaluc@lki.lt]

